

RYSZARD PANKIEWICZ
(Gdynia)

KSIĄŻKA A PIENIĄDZ

Z DZIEJÓW SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH KSIĄŻKI W OKRESIE CESARSTWA RZYMSKIEGO

Pomimo dość znacznej ilości prac poświęconych dziejom książki w starożytnym Rzymie, jak dotąd jedynie sporadycznie uwzględniano ekonomiczno-społeczne aspekty tej problematyki¹. W literaturze przedmiotu stosunkowo niewiele miejsca zajęły tak ważne zagadnienia jak chociażby kwestia wysokości cen rękopisów i materiałów piśmienniczych czy poziomu zarobków osób bezpośrednio i pośrednio zatrudnionych przy produkcji książki.

Na obecnym etapie konieczne wydaje się poszerzenie dotychczasowej bazy źródłowej. Niezbędne jest sięgnięcie nie tylko do tradycyjnych dzieł grecko-rzymskiej literatury, ale także do źródeł wczesnochrześcijańskich i hebrajskich². Istotne informacje zawierają ponadto papyrusy i zabytki epigraficzne, a szczególnie odnalezione w ostatnich latach fragmenty edyktu cen Dioklecjana³.

Początkowo literaci, jak i uczeni, wysyłali kopie swoich dzieł przepisywanych przez niewolników albo najemnych kopistów jedynie znajomym i przyjaciółom⁴. Dopiero pojawienie się pierwszych księgarzy-wydawców, którzy zakładali swoje sklepy przy najbardziej ruchliwych ulicach i placach, stworzyło dogodne warunki do przyspieszenia obiegu książki i rozwoju handlu. Z pewnością już u schyłku republiki w pobliżu forum, istniały *tabernae librariae*. Horacy wspomina Sozjuszy, którzy otworzyli sklep z woluminami za świątynią Kastora. Podobnie Seneka wymienia księgarza Dorusa sprzedającego w znacznych ilościach egzem-

¹ Zob. m.in. F. Reichmann, *The book trade at the time of the Roman Empire*, „Library Quart.” VIII, 1938, s. 40 nn.; T. Kleberg, *Bokhandel och bokförlag i antiken*, Stockholm 1962, s. 68 nn.; H. Widmann, *Herstellung und Vertrieb des Buches in der griechisch-römischen Welt*, AGB VIII, 1967, s. 546 nn.; F. R. Cowell, *Book production in ancient Rome*, „History To-day” XXIV, 1974, s. 794 nn.

² Zob. D. Sperber, *Costs of living in Roman Palestine*, JESHO VIII, 1969, s. 248 nn.

³ Zob. E. G. Turner, *The Greek Papyri*, Oxford 1968, s. 17 nn.; M. Giaccherio, *Edictum Diocletiani et collegarum de pretiis...*, Genova 1974.

⁴ Cic., *Tusc. Disp.* V 1, 1, *Brut.* 72, 253, *Ad Attic.* XII 1, 1, XII 44, 1, XII 45, 3; Varro d.l.I.VII 109; Gell. XVI 8, 6.